

מדריך למלמד פרטי

בעבודתו עם תלמידים
על חומש משניות וגמרא

נערך ע"י הרב יהודה יואל לעזריה שליט"א

 enhancEd
SERVICES

הקדמה

כבוד מלמד פרטי החשוב שליט"א,

יישר כח שבחרת להיות חלק מהצוות שלנו, להצטרף כחבר במפעלינו הכביר "ENHANCED", וליקח חבל בעבודת הקודש ללמוד וללמד לילדי תלמוד תורה, בפרט אותם המתקשים בלימודים.

ע"י פעולותיך בסייעתא דשמיא, יעלו תלמידים יעלו מעלות רבות בקנין תורתנו הקדושה, ויצליחו בחדר וישיבה, לשמחת הוריהם ומוריהם.

כאות הוקרה וכחלק מעבודתנו להעלות את רמת הלימודים וכוחות המלמדים ויכולתם, הננו מגישים לפניכם קונטרס מיוחד זה, אשרא כשמו כן הוא, מדריך שיהיה לך לסעד ועזר בעבודתך הק'.
המדריך עובר על כמה תחומים מועילים ועוזרים, ובכללם איך ללמד חומש, משניות, גמרא והמסעף. ותמצא בו עצות מועילות וחזקות.

אנא תקח זמן לקרוא את המדריך, כדי שתקח ממנו כמה תועלת יותר ששייך.

מוכנים אנו לשמוע שאלות והערות, ואנו רוצים לעזור לך עם כל ההדרכה, כלים ושאר מקורות שנצרך לך לעשות עבודה מקצועי ומועיל לכל תלמיד ותלמיד במיוחד.

אנו מאמינים ביכולתך לשנות חיי ילדים לטובה. בהיותנו רואים כזאת בכל יום. כל החוזק וכח של ENHANCED בא ממך והדומים לך, הלוא הם, מלמדים הפרטיים שעובדים עם כל ילד וילד ומפעילים חיים שעושה פירות למטה ושורש למעלה.

הננו מאחלים לך ברכתנו החמים להצלחה בעבודתך וחילך לאורייתא, יהא ה' בסעך בכל מלאכתך ופרי עמלך שיהיו לגאון ותפארת.

בכבוד רב

הרב יחזקאל קליין

מפתח

חומש

- פרשה וסיפורי התורה

- איך ללמד "פרשה"

- טכניקות לעורך הבנה

- מצוות התורה (ומקורם בפסוק)

- טייטש

- טייטש לכל שבוע

- קנין הטייטש

- הבנת הנקרא

גמרא

- פרי-משנה

- דברי התנאים - משניות וברייתות

- דורות תנאים ואמוראים

- שילוב משנה וברייתות

- סוגיא ושקלא וטריא

כשרוני הגמרא

- הבנה

- הבנת הנקרא

- חשיבה

חומש

המטרות

כשאתה מתכוון ללמוד חומש עם תלמיד, תשאל לעצמך "מהו המטרה של לימוד חומש עם תלמיד זה?"

ושייך שיהי' 4 מטרות:

1. שידע סיפור הפרשה.

2. שידע טייטש לשבוע.

3. שייבנה אוצר מלים ורגילות בטייטש.

4. שייבנה לעצמו כשרוני הבנת הנקרא.

לכל אחד מאלו, יש מטרות, וטכניקות מיוחדים איך להגיע להם.

"פרשה" וסיפורי התורה

קנין סיפורי הפרשה הוא יסוד גדול שילדים קונים בחדר החל מ"נורסערי" עד הכתות הגבוהות. ידיעות הללו משמשים כיסוד הלימודים והיהדות של התלמיד.

גם יש בהם הזדמנות עשירה ללמד לילד כמה וכמה ידיעות כלליות ומושגים מסדר העולם וסדר הדורות. ועוד בה הזדמנות הראשונה להרחיב ההבנה של התלמיד.

רעיונות איך ללמד ה"פרשה" תמונות

- לימוד סיפורי הפרשה מתחיל בדרגת תמונות. וטוב להשתמש עם תמונות הנמצאות ב"חדר" ובחנויות הספרים.

- בודקים אם התלמיד מכיר החפצים ושאר דברים הנמצאים בתמונה (חמור, כד, עיר, שלחן, עץ וכדו')

- מסבירים מי הם האישים הנזכרים בתוך המעשה

- מסבירים באיזה מקומות היה המעשה

- עוברים על התמונות, ומסבירים מה קורה בתוך התמונות.

- מספרים המעשה באופן שמעניין ומושך הילדים - דראמאטיש, ומלא "געשמאק".

קישור

- כפי הנצרך, נותנים לילדים רקע למעשה (לדוגמא במעשה של העקידה, מספרים מי הם האנשים, וכמה זמן חיכו אברהם ושרה לילד זה וכדו').

- מקשרים המעשה למעשה שהיה מקודם. (לידת ישמעאל, מעשה של השטן).

- מסבירים חילוקים מסדר החיים בזמן

יצירתי להראות להוריו ולהיות proud
ממה שעשה.

- גם יכולים להשתמש עם coloring, שזה
נותן הזדמנות לדבר בענין, ולהתעסק עם
תמונות.

- לשמוע טעיפס קצרות מאת דוד ח. ווייס,
או שאר מספרי הפרשה – ולשוחח עם
הילד ע"ז.

טכניקות לעודד הבנה:

- ליתן דגוש מיוחד שהתלמיד יקנה שמות
מושגים החדשים. דהיינו שחוץ ממה
שהבין הענין, ידע לאיזה ענין מכונים
כשאומרים השם (דוגמא: כשאומרים
"אהל" או "באר" ידע ממה המדובר, ולא
רק להכיר הענין בתמונה).

- לעשות טבלאות ושאר גראפיקה לעזור
להבנה ולזכרון.

- להדגיש סיבה ותוצאה – איך כל דבר
שמישהו עשה, וכל מה שקרה בסיפור,
הוא סיבה לאיזה תוצאה בהמשך (בשביל
שאברהם קצץ עצים, עי"ז היה יכול
לעשות אש ע"ג המזבח; בשביל שפרו
ורבו, לכן מלאו הארץ, ולכן קצו מפני
בנ"י).

- להגדיר מי מאנשי הסיפור היה 'טוב'
ו'צדיק' ומי לא – ולמה.

- אם יש מצב של פראבלעפ בסיפור,
להדגיש ה"פראבלעם" שהיה, מה בדיוק
היה הפראבלעם, למי היה הפראבלעם,
ולמה זה בכלל פראבלעם.

המקרא – ומחברים למה שקורה בדומה
בחיי זמנינו (איך קצצו עצים, לאפוקי
gas range ותנורים שלנו, ונסעו על
חמור, ולהסביר שדרך שנוסעים היום
בשעה לקח להם שעות רבות).

הדגשות

- בכל סיפור מוסיפים חלק הרגשי שקורה
שם (איך הרגישו האנשים כששמעו איזה
ענין, מה היה מטרתם בעשותם איזה
פעולה).

- חשוב שהילד יקנה ידיעה בסדר הדורות –
האישים, וזמניהם ביחס לאחרים. ובאיזה
מקומות גרו.

- חשוב להקנות "שמות" למעשיות שלימות
(קענסט שוין די "מעשה פון די מבול"?).
וגם לחלקו לחלקים קטנים (הכנה למבול;
המבול; כניסה לתיבה; יציאה מהתיבה;
אחר המבול).

התעסקות התלמיד

- אם התלמיד יכול לקרוא ולכתוב, תכתבו
ביחד קיצורים מהמעשה או התמונה.
ותעשו ביחד העפט מיוחד ששם מכניסים
כל מה שלומדים וכותבים.

- אם מתאים לגיל התלמיד ודרגתו – תעשה
כמו plays מהמעשה.

- לעשות arts and crafts מהמעשה.

- לעזור לילד לצייר תמונות פשוטות יחד
עם המלמד – זה מעורר יצירות – כח
הדמיון, ומעסק הילד מאוד. גם יש לו דבר

סיפורי התורה הק' עם מעט מצוות, אבל ממשפטים ואילך הוא רובו מצוות עם קצת סיפורי התורה. מצוות התורה יש להם גישה מיוחדת איך ללמד אותם.

- מלמדים את התלמיד שיש בתורה 613 מצוות שצונו הקב"ה בתורה, ואנו יכולים למצוא המצוות בפסוקי החומש.
- מלמדים אותו החילוק בין מצוות עשה למצוות לא תעשה, ושיש רמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה.
- ללמדו שכל מצוה נחלק לפרטים של (עולם שנה ונפש) "מי, באיזה מקום, באיזה זמן, באיזה חפץ, באיזה מצב, ובאיזה פעולות".
- מלמדים הילד איך כל מצוה יש לו הרבה פרטים שדווקא באופן זה אמר הקב"ה לקיים המצוה. ובלי כל זה אינו יכול קיים המצוה כלל.

מקורות:

- כל חדר יש להם דפים מהלימודים שלומדים עם הילדים בכתות הנמוכות מנורסערי עד כיתה ב' - ושייך לקבל אותם מהמנהלים ומלמדים.
- יש לקנות ספרים באידיש עבור התלמידים, וספרים המיוחדים למלמדים - העוזרים לידע מה חשוב לספר לאותו שבוע, כמו:
- ספר 'הוראה של תורה'
- מדרש דערציילט

- להדגיש סדר הסיפור, מה קרה בראשונה ומה לאחרונה (קודם נסעו, כדי להגיע להר המוריה, ואחר כך בנה המזבח).
- עשיית family tree בסדר הדורות הנמצאות בחומש, ולעבוד על יחס משפחתי family relations (טאטע, זון, ווייב, אייניקל, פעטער, נעפיו, זיידע וכו').
- לשאול הרבה שאלות של תוכן והבנה.
- להתחיל משאלות הנקראות wh questions, (מי, מה, באיזה מקום, באיזה זמן, איך) ואח"כ שאלות "למה" ושאלות יותר מורכבות.
- ליתן דגוש ועבודה מיוחדת על מספרים, ואיך לספור. להתחיל עם מספרים קטנים 1-10. לספור איזה דבר בפרשה (כמה ילדים היה לנח, בואו ונספור אותם). ואח"כ לספר העשרות, מאות ואלפים.

לעבוד על הבעה

- לבקש שהילד יחזור על מה ששמע ולמד.
- קודם לבקשו לחזור מלה במלה, ובהמשך לדרוש שיספר במלים של עצמו.
- לעזור לו כפי הצורך, כדי שיתרגל להביע מה שלמד. זה יפתח ההבנה והבעה שלו, וגם יקשר אותו להוריו, שיראו מה שלמד ויקבלו נחת, ויתנו לו positive feedback.

המצוות:

מבראשית עד פרשת משפטים הוא רובו

• Parsha stix

- דפי הרב ירוחם ווייכברויט שמסבירים תוכן הפרשה.

טייטש

קנין ה'טייטש' של החומש בכל שבוע ושבוע, הוא חלק חשוב בעולמו של ילד בכתות ב-ה, ונותנים ע"ז הרבה זמן בכתה. בשנים אלה רוכש הילד יסוד בלשון הקודש, ובפרט בשפה של ספרי קודש.

טייטש לכל שבוע

עצות לעזור לילד לקנות הטייטש לכל שבוע:

- ללמוד באופן רבי ותלמיד. מען לערנט פאר, און דער תלמיד זאגט נאך יעדע ווארט אדער פראזע. גישה זו נותן הזדמנות לילד לשמוע לחזור ולקנות הטייטש.
- לבנות מטרה אצל התלמיד שישים לב להטייטש ששומע, ולנסות לזכור הטייטש.
- לבנות מטרה אצל התלמיד לקנות כל פסוק 100%. דהיינו לחזור ע"ז עד ששולט בו בשלימות.
- להדגיש שלימוד הטייטש בכל פעם ופעם הוא ממצות לימוד התורה - והקב"ה דורש את עצם הלימוד. וסוף הקנין והכבוד לבוא.
- לעשות checklist של כמה פסוקים שלמד וקנה, שהילד יראה במו עיניו הצלחתו.

- חשוב להכיר שיש הרבה תלמידים עם קשיים בקריאה נכונה, בזכרון השמיעה, עיבוד שפה וריכוז, ולכל אלו קשה מאוד לשלוט בדיוק על טייטש בכל שבוע ושבוע. ואם רואים שגישה כזו אינו עושה פירות אין כדאי להוציא זמן ולדפוק יותר מדי.

קנין הטייטש

חוץ מקנין הטייטש בכל שבוע - מוכרח לבנות אוצר של מלים שלימים, והיכולת להכיר שרשים ושימושים. ואז עובר לימוד הטייטש מעבודה של זכרון בלבד, לעבודה של שפה, הכרת מלים, הכרת מלים דומות, והכרת שרשים. וגם סגנון הלשון של החומש. במצב כזה בדרך כלל אז רואים אצל התלמיד שסכום הפסוקים שמצליח לקנות בכל שבוע עולה במספר, וגם שהלימוד עולה לו יותר בניקל ובלי התאמצות כ"כ. וממילא מובן שעל המלמד פרטי מוטל - קודם הלימוד או אחר הלימוד - לעזור בפיתוח האוצר מלים.

- לחפש מלים דומות - במראיהם ובחלק השמיעה שלהם ("ויאמר" ו"לאמר" דומות באותיותיהם אמ"ר, דומות בצליליהם).
- ליקח סעטס מכרטיסים (קארדס) של שרשים - ולחזור עליהם, עד שהתלמיד ידע אותם ממש שגור בפיו.
- ללמדו שאותיות יונ"ה יכולים לפרוח מהמלה ("חלה" נעשה "חלות").
- ללמדו איך לשלב שורש עם הסעט של "משה וכלב" - ומשמעותם (מלך-ממלך).
- ללמדו איך לעשות ממלה יחיד לרבים

(זכר - ספר, ספרים. נקבה - שלחן שלחנות)

- ללמדו כינויים - אני אתה את הוא היא, אנחנו אתם אתן הם הן.
- ללמדו החילק בין 'שם דבר' (שלחן) ל'פועל' (שמר) לסתם 'מלה' (גם).
- ללמדו סעט של עבר - איך עושים מפעולה שישתנה העושה פעולה - בשמירת הזמן.
- איך יש סעט של עתיד - ואיך משנים העושה פעולה.
- איך יש אות ו' המהפך הזמן.
- מובן, ונחוץ שכ"ז יהי' משולב עם לימוד החומש גופא. דהיינו שקודם או אחר לימוד החומש ייעשה זאת כתרגיל.

מקורות:

- כרטיסים מאת הרב שאול קליין ודומיהם.
- Chart של שימושים.
- להשתמש עם ספרי-עבודה כמו לשון התורה ולשון לימודים.
- עיני הלשון.
- חומש 'אמרי מדריך'.

הבנת הנקרא

- הבנת הנקרא הוא - הוצאת ידע מלשון הפסוק ממש (לאפוקי הבנת המעשה או שמיעה מהרבי מה קרה פה)
- כדי לבנות הבנת הנקרא, טוב לשאול

שאלות של הבנת הנקרא - אחר לימוד פסוקים. 'שאלות הבנת הנקרא' היינו כל שאלה שמכריח להשתמש עם לשון הפסוק כדי לענות.

- טוב ליתן רקע להתלמיד קודם לימוד החומש, כדי שיתקשר הלשון לענין משמעותי.
- לחפש פסוקים קלים שהתלמיד יכול להתקשר ללשונם ומשמעות.
- סוגי שאלות הבנת הנקרא:
- הכתובים בפירוש ממש.
- באיזה מלים כתוב כך וכך?
- שאלות חיבור כינויים.
- על מי נאמר "לו - צו איהם"?
- חיבור מלים, ועשיית פיסוק.
- נתינת פיסוק לחבר המלים - שאומרים ביחד, ולחלק המלים שאומרים בנפרד.
- להביע באידיש מה הפסוק מספר.
- בבקשה תספר לי מה אמר פסוק א?
- האם הפסוק אמר פרט זו?
- להסתכל עם כל פרטי הפסוק.
- למה אמר הפסוק מלה זו?
- מה עוד קרה כשעשה כך?
- לספור מספר הפעולות שקרה בפסוק.
- כמה פעולות נעשו בפסוק זה?

מפורשים, ולהבין הפסוק ברמה גבוה.

- כדי להעריך ולהבין קושיות וקשיים בלשון הפסוק, נדרש הכרה שהקב"ה צוה לכתוב דווקא במלה כזו, או בחסרון הנראה, כדי שחז"ל יוסיפו פירושם - או ידרשו הפסוקים.

מקורות:

- ספר הבנת לימודים.
- למשמעות.
- חומש תורה ברורה.

- ציטוט - באיזה מלה מתחיל דיבור של משה, ובאיזה מסתיים?
- לחפש אנשים, חפצים, פעולות, מקומות, יחסים, בעלי חיים.
- בבקשה, תציין כל מלים שהם אנשים, חפצים, פעולות ומקומות וכדו'.

דרגא גבוה:

- אחר שהילד כבר מורגל בלשון החומש והבנת הנקרא, מתחיל העבודה של אנליזה בלשון ותוכן החומש. ואז הוא מוכן להיכנס לעולם של רש"י הק' ושאר

גמרא

שהכתה לומד משנה בשעה קצרה וממשיכים לגוף דברי הגמרא, עדיין יקח לתלמיד זו כמה וכמה ימים שיבין ידיעות פשוטות, כמו מצוות סוכה, או מה זאת גרושה וחלוצה. עם תלמידים הללו, לא שייך ללמוד הגמרא ממש, ולומדים עמהם "גמרא" בזה שמלמדים אותו הידיעות ומושגים שנוגעים להגמרא.

איך ללמד ידיעות ומושגים

- זיהוי המושגים והידיעות - קודם הלימוד, לעיין במשנה ובגמרא לראות איזה מושגים חדשים מצויים שם.
- קריאת שם למושג - ולהגיד לתלמיד, עכשיו אנו מתכוננים ללמוד "ענין זו" בשמו (לדוגמא - שומר חנם).
- לשאול מהתלמיד - מה הוא יודע בענין ההוא?
- סיפור - לספר לתלמיד איזה מעשה או עובדא שהוא ציור של המושג (ראובן נתן לחבירו לשמור לו השעון שלו).
- כתיבה - לכתוב במחברת הענינים והסיפורים שאתה מלמד אותו.
- שאלות - לישראל לו שאלות, להבהיר האם הוא קנה ומבין המושג.
- לעשות concept map, שמייג

ד' דרגות בלימוד גמרא

כל תלמיד מכתה ה' ולמעלה לומד גמרא. אבל לאו כל אחד מוכן ללמוד גמרא באותו דרגא של חבריו. לימוד גמרא נחלק לד' דרגות:

1. **פרי-משנה** - שהינו באמת רק ידיעות ומושגים (pre-mishna).

2. **דברי התנאים** (משנה וברייתא).

3. **שילוב** דברי התנאים ואמוראים.

4. **סוגיא** ושקלא וטריא.

לכל דרגא יש מטרות נפרדות.

כשרונות בלימוד גמרא

לימוד גמרא דורש שיהיו לתלמיד הכשרונות דלהלן:

1. הבנה

2. הבנת הנקרא

3. חשיבה

פרי-משנה

יש תלמידים שמבחינת כשרונותם אינם מוכנים ללמוד דברי הגמרא ממש, ומוכרח להשקיע עבורם הרבה זמן, ללמוד ידיעות ומושגים פשוטות שכל ילד אחר יודע. בו בזמן

העיקר ונקודות המרכזיים מהמושגים שלמד.

בסוף השבוע לוודא שאכן יודע וקנה הידיעות שלמד, כדי לאפשר שייבחן על זה ע"י הוריו ומוריו.

דברי התנאים

ללמד התלמיד להכיר דברי התנאים.

• דור של התנאים התחיל 3429 שנה לאחר בריאת העולם, והסתיים בחתימת המשנה ע"י רבי יהודה הנשיא המכונה "רבינו הקדוש" בשנת 3952. במשך שנים הללו היו דורות התנאים שעסקו לסדר הלכות התורה, בהלכות קצרות הנקראים "משנה". גם עסקו לסדר הלכות הפרקים והמסכתות ע"פ נושאים. בסוף תקופת התנאים עשה רבינו הקדוש החיבור הגדול "ששה סדרי משנה" שנתקבל ע"י כל ישראל לדורותיהם.

• פסקי הלכות או מחלוקות שהיו בימי התנאים, ולא הוכנסו במשנת רבינו הקדוש, נשארו "מלבר" ונקראים "ברייתות". הברייתות נקבצו ע"י הדור שלאחר התנאים, בשביל שבהרבה מאוד הם עוזרים להבין משנת רבינו הקדוש לאשורו. ואכן מצינו בסוגיות הגמרא שהאמוראים ציטטו ברייתות לאלפים בעבודתם לבאר דברי התנאים במשניות.

משנה

• 'משנה' יכולים להכיר בקלות, ע"י המלה מתני' בגמרא, או בלשון תנן.

• 'ברייתות' הבאים בתוך לשון הגמרא יכולים להכיר ע"י המלים תניא, תנא ת"ר, שמסמנים שהגמרא תביא ברייתא בתוך לשון הגמרא.

• גם חשוב ללמד לתלמיד לציין היכן מסתיים לשון הברייתא המצוטט, ומהיכן ממשיך הגמ' בדברי עצמו.

סדר בלימוד משנה

• יש ללמד לתלמידים להכיר שיש בתוך המשניות "דינים" שמגידים לאדם איך לנהוג בקיום מצוות התורה.

• יש ללמד ולהרגיל את התלמידים, שכדי להגיע להבין הדינים במשנה על הנכון, יש סדר מיוחד איך ניגשים ללמוד משנה (1 - עברי-טייטש 2) מעשה (ציור) 3) הלכה 4) טעם 5) חידוש. וזה נקרא "סדר לומד משנה". וכדאי להרגיל התלמיד ללמוד משניות בגישה זו.

ברייתא

ללמד לתלמידים שברייתות מובאים בתוך דברי הגמרא, למטרות מסויימות. דהיינו:

1. להקשות קושיא.

2. להביא ראיה.

3. לבאר דברי המשנה.

לשון משנה וברייתא

• יש לחלק לשון של משנה וברייתא לכמה סוגי טעקסט.

• בבות - "פעלער".

• כמ"פ נחלק הלשון למעשה והלכה.

• שייך שיהי' מחלוקת של שני תנאים, ואז הם מדברים מאותו מעשה, רק חולקים מהו ההלכה. ויצוינו במלים "דברי ר' פלוני".

• יש להרגיל את התלמידים להכיר ולהשתמש במלים "רישא וסיפא".

• התנאים יכולים לצטט פסוקים בתוך דבריהם. בדרך כלל כדי להראות וללמד מקור דיניהם. ואז יפתחו במלים "שנאמר" וכדו'.

דורות תנאים ואמוראים

לאחר תקופת התנאים, בשנת 3950 לבריאת העולם התחיל תקופת האמוראים.

האמוראים לא היה להם סמכות לחלוק על דברי התנאים המובאים במשניות.

עסק התורה של האמוראים ומשאם ומתנם בדברי המשניות והלכות התורה מובאים בגמרא, ורואים איך דנו ונשאו ונתנו בשקלא וטריא כדי להגיע למסקנות. וזה דומה לויכוחים (לאפוקי משנה שהיא הלכות פסוקות בלי משא ומתן).

שילוב דברי התנאים ואמוראים

עבודה הראשונה שעשו האמוראים בגמרא, הוא לנסות לשלב כל משנה וברייתא כדי שלא יהיה סכסוך בין ההלכות ויהיו מותאמים זו

עם זו. כל משנה ומשנה שלמדו, הושווה לכל דברי התנאים כדי לבדוק אם הם משולבים ומותאמים. וכמה פעמים ראו שלפום ריהטא אינם מותאמים. ואז עסקו האמוראים וטרחו לבאר כל משנה וברייתא, כדי שהכל יהיו עולים בקנה אחד.

לכן רואים הרבה בגמרא שאומרים על איזה משנה או ברייתא "הכי במאי עסקינן" או "הכי קאמר" או "חסורי מחסרא והכי קתני" כדי לפעול שהכל יעלה בקנה אחד. ואכן לכוונה זו נכתבו כל המשניות וברייתות, כדי לעמוד על אמתת כוונתם רק ע"י עסק האמוראים בגמרא.

יכולים לצייר לתלמיד איך היה נראה "בית מדרשו של רב אשי". היה אחד שהיה מלמד משנה בקול רם לכל הישיבה, ואח"כ ניגש אמורא אחר, והתחיל להקשות "הלא למדנו שם משנה או ברייתא שנראה מנוגד למשנה זו". ואז נעשה דיון גדול בבית המדרש איך לשלב שני המקורות.

גם משניות שלא היו מובנים בפני עצמן (גם בלי השוואה למקורות אחרות), ואז טרחו האמוראים להסביר ולברר אותם.

כדאי ללמד לתלמידים ליקח חבל בעבודת האמוראים לשלב מקורות. מתחילים עם מקורות שהם דומות מאוד, יש ביניהם רק שינוי קטן, ועושים מחזה איך אמוראים עומדים ומקשים ומפלפלים לתרצו. ואח"כ ממשיכים מזה לשלבים יותר מסובכים.

סוגיא ושקלא וטריא

מטרה ומסקנה

סוגיא הוא אוסף של איזה חלקי גמרא שיוצרים יחדיו דיון שלם על איזה קושי או נושא מרכזי.

בכל סוגיא כדאי ללמד התלמיד מהו מטרת הסוגיא. האם היה לו איזה קושיא? או רצה לדבר סביב איזה נושא? וכדומה. ואז להראותו באיזה מקום מסתיים סוגיא ההוא. ובאיזה חלק של הסוגיא אנו מוצאים ה"מסקנא", וכמובן מהו המסקנא.

ללמד לתלמיד שבמשך הסוגיא יתכן שהגמרא יעבור לדבר על ענין צדדי, אבל לעולם יחזור השיחה לנושא הסוגיא שבו הוא עוסק. וכדאי ללמד להתלמיד, שלכל אורך הסוגיא, יבדוק מהו השייכות והקשר לבין מה שהגמרא אומר אל נושא המרכזי בו התחיל הסוגיא.

מהלך הסוגיא

ללמד לתלמיד, שקודם שלומדים איזה סוגיא, עוברים על מבנה הסוגיא. זה עוזר לו לסדר מה קורה בסוגיא, גם קודם שלומד התוכן. ונותן לו ריכוז ורגיעות בלימוד הסוגיא. ולכן עוברים על כל הגמרא, ומציינים על קטעי הגמרא היכן הם מתחילים ומסתיימים.

למטרת שמירת הרצף, ולהקל עול הזכרון פעיל, כדי לעשות טבלת זרימה מכל סוגיא שלומדים, ואז רואים סדר הסוגיא בבהירות.

ויכוח וחלקיו

הסגנון בו עסקו האמוראים בתורה הוא באופן "ויכוח". כל מימרא או קושיא שהציע אחד בבית מדרשו של רב אשי, בא אמורא

שני והקשה לו, או הביא ראיה. עד שכל הבית המדרש נעשה רעש גדול של אמוראים ששקלו וטרו באיזה ענין.

באופן זה יכולים לציין חלקי הויכוח בו השתמשו האמוראים. והם:

1. מימרא
2. קושיא
3. תירוצ
4. שאלה
5. תשובה
6. ראיה
7. הוכחה
8. השלמה

כשעוברים על לשון הגמרא, מציינים מאיזה מלה עד איזה מלה הוא קטע גמרא זה, ומכתירים כל קטע וקטע "מה הוא", דהיינו מאיזה חלק וסוג ויכוח הוא.

ואז מלמדים לתלמיד איך לנהל וליקח חלק פעיל בויכוח האמוראים.

כשרונות בלימוד גמרא

הבנה

- לוודא שהתלמיד מבין מושגי היסוד וידיעות מוקדמות.
- ללמד לתלמיד שכל הלכה במשנה יכולים

להבין בתוך תוכיות, עד שירגיש ממש
"אז עס מאכט סענס" במוחו.

- כדי להביא תלמיד למצב כזה, נכון להשתמש עם המחשות, דהיינו ליתן להם דוגמאות מחיי היומיומי שלהם, ששם הם יכולים להתקשר למצב שיש בו רעיון ההוא.

- אח"כ ממשיכים עם ציור פרטי המשנה, ומקשרים אותו ומדמים אותו לציור מחיי התלמיד.

- ממשיכים לעשות מזה "יסוד ועיקר". דהיינו 'שכל פעם שיהי' כך וכך, יהי' הסברא כך, וממילא יהי' הדין כך'.

לדוגמא, "לולב היבש אינו הדר".

1. לוודא שהתלמיד מבין מה זאת לולב. ושמבין איך עלה ופרח נראה כשמתיבש.

2. להעלות מעשה מאחד שהביא לחבירו עלים ופרחים יבשות, האם היתה זאת מתנה מכובדת או לא?

3. וממילא כן הוא במשנה, כשהלולב הוא יבש, פסולה מלעשות מצות ד' מינים.

4. וכמו כן, 'כל דבר' הנעשה עם הלולב שאינו "הדר" תהי' פסולה.

- ללמד לתלמיד שכל פעם שיש הלכה במשנה, הוא מפני שיש במקרה ההוא איזה פראבלעם שמפעיל שאין ההלכה פשוטה כל כך. וממילא אז באים להדיין (התנא) ושואלים לו מה תהי' ההלכה בציור ההוא.

וכשעונה התשובה, אנו רוצים להבין למה פסק כך. וממילא בכל הלכה במשנה יש ה"ציור", ה"פראבלעם", ה"דיין שנשאל", ה"פסק", וה"למה".

הבנת הנקרא

חשוב שהתלמיד יתן מאמץ לקנות הטייטש וסגנון לשון של הגמרא. זה ישמש לו כיסוד לכל ימי חייו שידע ללמוד גמרא בעצמו, ע"י שמכיר לשון הגמרא.

העצות לעזור בקנין לשון הגמרא, הם דומות לגישות המתוארים אצל "חומש", רק יש איזה הוספות חשובות.

לשון הגמרא

לשון ארמי

בגמרא אינו נמצא "נקודות", ויש הרבה תלמידים המתקשים בקריאת הגמרא. כדאי להרגיל התלמיד להכיר איך לקרוא לשון הגמרא. ואם אחר זמנים טובא אינו "קונה" איך לקרוא, יש להשתמש בגמרא עם נקודות, או לכל הפחות להכניס נקודות באותם מלים פרטיים שהתלמיד מתקשה בהם.

חשוב להכיר שלשון הגמרא, אף שמעורב בתוכו הרבה לשון הקודש, הוא מורכב גם מ"ארמי'ש", שהוא שפה חדשה לגמרי שהתלמיד פוגש עכשיו, ונדרש זמן ומאמץ שיתרגל להכיר הלשון וסגנונו.

גם כדאי להשתמש עם סעטס כרטיסים של מלים ארמיים ולחזור עליהם תמיד, כדי להגיע לקנין לשון ארמי בכלליות.

מלות מפתחות

כשרבינא ורב אשי סידרו וכתבו את הגמרא, הוכנסו לתוכו מלים מיוחדים שמציינים מה הגמרא מתכוונת לעשות בכל שלב. והם נקראים "מלות מפתחות". כל מי שלומד גמרא, בונה לעצמו אוצר של מלים, שעל ידיהם הוא מכיר מה הגמרא מתכוונת לומר, לשאול, להקשות רהוןכח וכדו'.

דוגמאות:

כדאי לבחור לפעמים בקטעי גמרא שהם רובם "לשון הקודש", כדי להקל על התלמיד שלא יהי' ארמי'ש יותר מדי.

כדאי ללמד לתלמיד איך לעשות "פיסוק" בגמרא, ולשאלו איזה מלים הולכים יחד, או צריכים להפריד ביניהם.

אחר נתינת פיסוק, במטרה לפתח הבנת הנקרא שלו, יש לשאול את התלמיד מה כתוב בכל קטע גמרא.

מיתיבי	קושיא	הגמרא מתכוונת לצטט ברייתא, ולהקשות מזה על מימרא של אמורא.
איבעיא להו	שאלה	הגמרא יעמיד ציור, וישאל להלכה, ויציע ב' צדדים איך לחשוב על ציור כזו.
הכי במאי עסקינן	תירוץ	כדי להסביר משנה, הגמרא ישנה המעשה של איזה משנה מסויימת.

על לשון גמרא כשאנו בצורת הדף, ביחד עם עוד קטעים גמרא, רק מודפס על דף מיוחד שיש בו רק קטע קטנה בלבד.

גם יש לקנות גמרא שמסודר באופן וויזואלי - הנקרא "גמרא סדורה".

חשיבה

הרבה קטעי גמרא משתמשים בחשיבה מורכבת שמקשה מאוד על התלמיד הן מצד זכרון פעיל והמשך הארוך של חשיבה.

לשון הגמרא קצר מאוד, וכמה פעמים מוכרחים להשלים מה שחסר מלשון הגמרא, ולהסביר מהו כוונת הגמרא, ומה רצונו לומר בלשונו הקצר, ע"כ יש ללמד לתלמיד להגיש להבנת הנקרא כזו:

1. מה "אמר" הגמרא.

2. מה "רצה לומר".

3. ו"למה" הוא כן.

כמה פעמים יהי' יותר קל לתלמיד להתמקד

העצה לזה להקל לתלמיד, ע"י שכל פרט ונקודה שהגמרא משתמש עמו יהי' משונן אצלו כדבר בהיר ומשונן, עד שלא יגמגם בזה כלל. ואז יקל עליו ליקח חבל בחשבון הסוגיא.

טוב ללמד לתלמיד שהמשך הגמרא הוא כמו בנין ארוך, שכל נדבך בנוי על הקדום לו. ואם אינו זוכר מה הגמרא אמר לפני זה אי אפשר כלל להבין הקטע הבא. ולכן, צריך לחזור כל פעם על אורך כל בנין הגמרא כדי להיות מוכן לקטע הבא.

ובכל קטע גמרא, צריכין לחזור ולבדוק "ואז מה?" מה נשתנה עכשיו בבנין הגמרא? האם הקושיא מתורץ? איך? מה יוצא מזה שהקושיא מתורץ? וכדו'.

הערות כלליות

מאוד מאוד חשוב להכיר יכולות ודרגת התלמיד, ולהימנע שלא לילך לדרגא שהוא יותר מכוחות הילד, עד שיהי' מוכן לצעוד לדרגא הבא. צריכין ללמוד אתו דווקא על דרגתו - ואולי קצת יותר - כדי להפעיל לימוד רגוע, שהילד ירגיש שהוא יכול לקנות הלימוד ולזכור אותו ולהיות נבחן ע"ז.

עצות כלליות:

- לשאול את התלמיד בכל שלב ושלב של הלימוד "ער זאל איבערזאגן".
- ללמוד מושגים וידיעות בשבוע הקדום.
- להקנות "שמות למושגים", ולשננם.

- לבחור בקטעי גמרא שנראים קלים.
- לא להכביד ללמוד יותר, כשכבר נראה שהלימוד כבד על התלמיד.
- לרשום בפנקס כל מה שלמדת עם התלמיד. שיראה אותו בבהירות. ולשלוח פסקא להוריו ומוריו שידעו על מה לבחון אותו.

חזרה:

- להעמיד סיסטעם בכל שבוע ושבוע, שביום א-ד לומדים דברים חדשים בכל יום, וביום ה' מכינים את עצמם עבור "בחינה". ואז לא לומדים חדשות רק חוזרים על מה שלמדו במשך השבוע, עד שהכל יהי' משונן בפי התלמיד.
- כשבא "חזרה" מטעם החדר, אז אין הזמן מיוחד ללמוד חדשות מה "שחסרו" מתחלה, רק הזמן מיוחד לחזור רק מה שאותו תלמיד למד.
- כדאי להעמיד סיסטעם לחזור בכל יום תמיד על איזה קטע ישן של גמרא.

טבלאות ותרשימים:

- טבלת זרימה.
- טבלת סיכום דיניים.
- טבלת זמן.

הרב יהודה יואל לעזוי שליט"א עוסק בעזהשי"ת בתחום חינוך מיוחד כבר 20 שנים, עם דגוש מיוחד על מהלכי עבודה פרקטיים בלימוד חומש משניות וגמרא. העמיד מכון "השגה" שמטרתו להפיץ בין מלמדים ומלמדים פרטיים מהלכי עבודה מעשיים לבנות כשרוני התלמידים שיהיה להם קנין בתורה הקדושה.

במשך שנים רבות הוא מקיים רשת מאבחים לתלמידים פרטיים, והכשרה למלמדים ומלמדים פרטיים.

לאחרונה מתעסק בהעמדת "מפעל הגמרא" שמייצר סדר הלימודים בכתות הגמרא, איך ללמד באופן יעיל, ואיך לבנות כשרונות של התלמידים בכל גיל וגיל.

